

ΚΕΙΜΕΝΟ

Δεν μαθαίνουμε πια λοιπόν μόνο να είμαστε τύποις εγγράμματοι, να διαβάζουμε με **ευλάβεια** ή να απορρίπτουμε με ασέβεια τους κατεστημένους κώδικες, να γνωρίζουμε τις αμετακίνητες «αρχές» που διέπουν την κοινωνία μας και να εξοικειωνόμαστε με τις τρέχουσες αξίες και ιδέες. Για να μετάσχουμε στη ρευστή *universalitas** της εποχής μας, καλούμαστε επίσης να χειριζόμαστε με άνεση το επερχόμενο απρόβλεπτο, να καλλιεργούμε το νέο, να φετιχοποιούμε* το ευέλικτο. Οφείλουμε να κατακτούμε τις υπό συνεχή αναθεώρηση γλώσσες των Η/Υ, και των δια-, υπερ-, και παρα-δικτύων, να κυβερνούμε αυτοκίνητο, ταχύπλοο, ιστιοσανίδα και ό,τι άλλο ήθελεν προκύψει, να καλλιεργούμε συστηματικά τη σωματική μας ρώμη και **αλκή**, να παίζουμε με το εφήμερο φαίνεσθαι, να στροβιλιζόμαστε σε όλους τους δυνατούς ιλίγγους, να απολαμβάνουμε το στοίχημα, το αβέβαιο και τον κίνδυνο.

Ένας συνεπής όμως μεταπολιτισμός της ευελιξίας **προσक्रούει** στην ευελιξία και ολισθηρότητα των κινούμενων αντικειμένων του [...]: διδασκόμαστε ότι οφείλουμε παρ' όλα αυτά να παρακολουθούμε συναυλίες, χοροδράματα και μελοδράματα, να θεραπεύουμε τη φιλοσοφία και την ποίηση, ή και να θεραπευόμαστε μέσα απ' αυτές, να νιώθουμε ιερό ρίγος μπροστά στη μεγάλη τέχνη, και επ' ευκαιρία να στοχαζόμαστε για το καθημερινό και για το υπερβατικό. Για να είμαστε «πλήρεις πολίτες» της ανατέλλουσας άγνωστης και άβηης πόλης, πιεζόμαστε λοιπόν να προβαίνουμε συνεχώς σε αδύνατες συνθέσεις ανάμεσα στο εφήμερο και το πάγιο, ανάμεσα στο χρήσιμο και το άχρηστο, ανάμεσα στο χυδαίο και το υψηλότες, ανάμεσα στο αναγκαίο και το τυχαίο. Και κυρίως πιεζόμαστε να θρυμματίζουμε τη βούλησή μας και τον χρόνο μας, να αναπροσαρμόζουμε συνεχώς τις προτεραιότητές μας, να ανοιγόμαστε στον κόσμο ως επιτελικοί χειριστές ενός διαρκούς ενεργειακού «ζάπινγκ». [...]

Και ακριβώς στο σημείο αυτό εντοπίζεται η **τρέχουσα** αντιφατική **μετασημσιολόγηση** των νοημάτων της παιδείας και του πολιτισμού. Πράγματι, οποιαδήποτε εκπαιδευτική **διαδικασία** δεν μπορεί παρά να αντιστοιχεί εξ αντικειμένου στα δεδομένα της δικής της εποχής. Στα χρόνια μας, όμως, καμιά «κοινωνία» δεν μπορεί πια να βαυκαλίζεται ότι έχει τη δυνατότητα να «επιλέγει» συλλογικά τους τρόπους με τους οποίους τα μέλη της θα «πρέπει» να εργάζονται, να ανταγωνίζονται μεταξύ τους, να καταναλίσκουν, να επικοινωνούν, να ιεραρχούνται, να καταξιώνονται, να αναπαράγουν τις κανονιστικές προϋποθέσεις της συμβίωσής τους και να γίνονται «καλύτεροι». Οι αξίες, οι απολαύσεις και οι μορφές αναγωγής διαμορφώνονται πια έξωθεν, σύμφωνα με τα «ουδέτερα» οικουμενικά **δορυφορικά** πρότυπα που καλλιεργούνται από τα ΜΜΕ. Ακόμη λοιπόν και η θεμελιώδης έννοια μιας δεδομένης και χωροθετημένης «κοινωνίας», που, έστω εν δυνάμει, επιθυμεί να αυτοπροσδιορίζεται πολιτικά και πολιτιστικά είναι πλέον παραχρησμένη, ή τουλάχιστον αναχρονιστική. [...]

Ως κριτικά ειρωνικός φεμινιστής, ο Walter Benjamin παρατηρούσε ότι «δεν μπορούμε να έχουμε την εμπειρία ενός πολιτισμού της γυναίκας, όπως ακριβώς αγνοούμε παντελώς ποια είναι η κουλτούρα του παιδιού». Με την ίδια έννοια, δεν μπορούμε κατά κανέναν τρόπο να ξέρουμε ποια είναι και ποια θα είναι η «κουλτούρα του επερχόμενου τεχνικού πολιτισμού». Γνωρίζουμε μόνο τα δειλά και βεβαρημένα **προανακρούσματα** της, όταν παρατηρούμε ότι ανάμεσα στην Επίδαυρο, το Μουντιάλ και τη Φόρμουλα 1, ανάμεσα στον Γκαίτε και τους Η/Υ δεν μπορεί να υπάρξουν πλέον κοινά **αποδεκτές** αξιακές ιεραρχήσεις. Καγγάζουμε διαπιστώνοντας ότι τα διάφορα εκπαιδευτικά περιεχόμενα και οι διάφορες πολιτιστικές «εκδηλώσεις» ανταγωνίζονται απλώς μεταξύ τους για παρουσία, δημοσιότητα και **πόρους** προωθώντας και πουλώντας με το ίδιο ακριβώς 'know-how'* τα κατ' επίφαση διαφορετικά, αλλά σε τελική ανάλυση ταυτόσημα συμβολικά τους εμπορεύματα. [...]. Πολύ περισσότερο που στην προβολή τους, έστω και εάν δεν φαίνονται ιδιαίτερα χαρούμενες, η νέα κουλτούρα και γνώση που ανατέλλουν παραμένουν άγνωστες και εγγενώς παιγνιώδεις. Κανένας, και λιγότερο από όλους η τεχνολογία, δεν γνωρίζει τα άτακτα και άσωτα τέκνα του, κυρίως όταν τα τέκνα αυτά είναι «φυσικά».

Κωνσταντίνος Τσουκαλάς, εφ. Το Βήμα, 30/08/1998 (κείμενο ελαφρά διασκευασμένο)

*universalitas: οικουμενικότητα

*know-how: τεχνογνωσία

*φετίχ: λατρευτικό αντικείμενο ή ζώο που του αποδίδονται υπερφυσικές – μαγικές ιδιότητες

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- A.** Να γράψετε την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε (100-120 λέξεις). **Μονάδες 25**
- B1.** 'Κυρίως πιεζόμαστε να θρυμματίζουμε τη βούλησή μας και τον χρόνο μας, να αναπροσαρμόζουμε συνεχώς τις προτεραιότητές μας, να ανοιγόμαστε στον κόσμο ως επιτελικοί χειριστές ενός διαρκούς ενεργειακού «ζάπινγκ». Να σχολιάσετε το περιεχόμενο της παραπάνω περιόδου σε 120 περίπου λέξεις. **Μονάδες 10**
- B2.** Να εντοπίσετε τη συλλογιστική πορεία του συγγραφέα στην τρίτη παράγραφο του κειμένου. **Μονάδες 10**
- B3.** Να εντοπίσετε τη σύνταξη της παρακάτω περιόδου και να τη μετατρέψετε στην αντίθετη, κάνοντας τις απαραίτητες μεταβολές: «Δεν μπορούμε να έχουμε την εμπειρία ενός πολιτισμού της γυναίκας, όπως ακριβώς αγνοούμε παντελώς ποια είναι η κουλτούρα του παιδιού». **Μονάδες 5**
- B4. α.** Να αντικαταστήσετε τις παρακάτω λέξεις με νοηματικά ισοδύναμα: ευλάβεια, αλκή, προσक्रούει, τρέχουσα, προανακρούσματα, πόρους. **Μονάδες 4**
- β.** Να σχηματίσετε τέσσερα (4) νέα ουσιαστικά (απλά ή σύνθετα) με το β' συνθετικό των παρακάτω λέξεων: διαδικασία, μετασημσιολόγηση, δορυφορικά, αποδεκτές. **Μονάδες 6**
- Γ.** Η τεχνική εξέλιξη αποτελεί βασική συνιστώσα του σύγχρονου πολιτισμού προσλαμβάνοντας ολοένα και πιο ολοκληρωτικές διαστάσεις. Αναλογιζόμενοι το εύρος της σύγχρονης τεχνολογικής προόδου, να γράψετε ένα άρθρο -600 λέξεων- σε εφημερίδα ευρείας κυκλοφορίας στο οποίο, αφού αναφερθείτε στην αλλοτρίωση που επέρχεται ως απόρροια του τεχνοκρατικού προσανατολισμού στη σύγχρονη εποχή, να επισημάνετε τους τρόπους με τους οποίους ο πνευματικός πολιτισμός θα μπορούσε να λειτουργήσει ως αντιστάθμισμα στην ακατάσχετη ανάπτυξη του τεχνικού. **Μονάδες 40**

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

- A.** Ο επιφυλλιδογράφος πραγματεύεται τις τάσεις του σύγχρονου τεχνικού πολιτισμού. Αρχικά, επισημαίνει την ανάγκη προσαρμογής του ατόμου σε αντίρροπες δυνάμεις διατήρησης και ανατροπής διαχρονικών και πάγιων αξιών και την εξοικειώσή του, στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και της τεχνολογικής προόδου, με το καινοτόμο και το κλασικό σε διάφορους τομείς της

ανθρώπινης δραστηριότητας. Η ανάγκη αυτή κατακερματίζει τον ανθρώπινο χρόνο και τις επιθυμίες και υπαγορεύει αντιστοίχως τον επαναπροσδιορισμό της παιδείας και του πολιτισμού, παρόλο που, με δεδομένη την αδυναμία καθορισμού των συλλογικών τρόπων συμπεριφοράς των πολιτών από την κοινωνία, αξίες και ψυχαγωγία ετεροκαθορίζονται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Τέλος, ο συγγραφέας διαπιστώνει τη συλλογική αδυναμία πρόβλεψης της εξέλιξης του τεχνικού πολιτισμού και τη συνεπακόλουθη εμπορευματοποίηση της εκπαίδευσης και της κουλτούρας, καταλήγοντας ότι κι ο ίδιος ο νέος αυτός πολιτισμός δεν μπορεί να προβλέψει τα «παράγωγά» του.

- B1.** Ο καταγιγισμός των πολυποίκιλων μηνυμάτων που δέχεται το άτομο από τον σύγχρονο τεχνικό πολιτισμό, έτσι όπως αυτός διαμορφώνεται από τη διεθνοποίηση της οικονομίας και την πρόοδο της τεχνολογίας, συνεπάγεται τη διαμόρφωση ενός νέου κώδικα αξιών για την κοινωνία με περιεχόμενο ρευστό και συχνά αντιφατικό. Ο σύγχρονος άνθρωπος προσπαθεί να ισορροπήσει ανάμεσα στο παλαιό και το νεότερο που συνυπάρχουν τόσο σε υλιστικό όσο και σε ηθικο-πνευματικό επίπεδο, διχασμένος ανάμεσα στην ασφάλεια που του υπαγορεύουν οι κατεστημένες του συνήθειες και την προθυμία να εγκλωβωθεί τον ευρύ ορίζοντα επιλογών που διανοίγει η κοσμοπολίτικη τεχνοκρατία. Αδυνατώντας όμως να προβεί στην τελεσφόρο διαλεκτική σύνθεση των αντιφατικών αυτών στοιχείων, βιώνει το άγχος της αλλοτρίωσης και αγωνιά να διαχειριστεί τον προσωπικό του χρόνο, κατακερματίζοντάς τον. Ως αποτέλεσμα, από δημιουργική μονάδα πολιτισμού καταλήγει ασθματικός διεκπεραιωτής δραστηριοτήτων που υπαγορεύει λάθρα εξουσιαστικά ή νέα κουλτούρα, αποκομίζοντας την ψευδαίσθηση μιας αένας και έκκεντρης «υπερκινητικότητας».
- B2.** Η συλλογιστική πορεία του συγγραφέα στην τρίτη παράγραφο του κειμένου είναι επαγωγική. Στη θεματική περίοδο ξεκινά από μια ειδική θέση, επισημαίνοντας το αντιφατικό περιεχόμενο της παιδείας και του πολιτισμού στις νέες συνθήκες που δημιουργεί ο τεχνικός πολιτισμός και στην ανάγκη προσαρμογής τους σε αυτές. Στη συνέχεια ωστόσο, επισημαίνει την έλλειψη δυνατότητας της σύγχρονης κοινωνίας να καθορίζει τη συμπεριφορά των μελών της στο ευρύ φάσμα των διάφορων εκφάνσεων της ανθρώπινης δραστηριότητας όπως η εργασία, η κατανάλωση, η επικοινωνία κ.ά, αφού αυτές πλέον καθορίζονται από τα ΜΜΕ. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, καταλήγει στο τέλος της παραγράφου στη γενική θέση ότι η κοινωνία αδυνατεί να αυτοπροσδιορίζεται τόσο πολιτικά όσο και πολιτισμικά.
- B3.** Η σύνταξη της περιόδου είναι ενεργητική. Μετατροπή σε παθητική: «Δεν μπορεί να κατέχεται από εμάς η εμπειρία ενός πολιτισμού της γυναίκας, όπως ακριβώς αγνοείται παντελώς (από εμάς) ποια είναι η κουλτούρα του παιδιού».
- B4.** α. ευλάβεια : σεβασμό αλήθεια : δύναμη τρέχουσα : σημερινή, ισχύουσα
προσκρούει : αντιβαίνει πόρους : προσόδους προανακρούσματα : προάγγελους, προοίμια
β. εκδίκηση, σήμανση, φερωνυμία, δεξίωση.

Γ. Το τίμημα της τεχνικής πρόοδου

Τα τεχνολογικά προϊόντα αποτελούν, από την εποχή της εκβιομηχάνισης των κοινωνιών, θεμελιώδη παράμετρο της διεκδίκησης της καθημερινότητας του ανθρώπου σε ποικίλους και νευραλγικούς τομείς. Η τεχνική εξέλιξη, ωστόσο, λαμβάνει καθημερινά απειλητικές διαστάσεις διακυβεύοντας ουσιαστικά και αδήριτα συνυφασμένα με την ανθρώπινη φύση αγαθά. Ειδικότερα, έναυσμα για τη σύνταξη του εν λόγω άρθρου αποτελεί μία πρόσφατη έρευνα η οποία επιβεβαιώνει και υπενθυμίζει έντονα την αλλοτρίωση που επέρχεται ως μοιραία συνέπεια της αλόγιστης πρόοδου του τεχνικού πολιτισμού, εφόσον δεν εξελίσσεται με ανάλογους ρυθμούς ο πνευματικός. Αδιαμφισβήτητα, λοιπόν, προβάλλει επιτακτική η ανάγκη «εξάνθρωποποίησης» του πρώτου, ώστε να κινείται στα μέτρα και τις ανάγκες του ανθρώπου και να μην τον υπερκαλύπτει. Αναλυτικότερα, η αλλοτρίωση ως αναπόδραστη συνέπεια της υπέρμετρης τεχνικής εξέλιξης καθίσταται εναργής καθώς:

- Πρωτίστως, η πλήρης εκβιομηχάνιση και τυποποίηση της εργασίας σε όλους τους παραγωγικούς τομείς, ως απόρροια της στείρας εξειδίκευσης που επιβάλλει ο τεχνικός πολιτισμός, αμβλύνουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητα του ανθρώπου, καθιστώντας τον ένα απλό εξάρτημα της μηχανής που υπηρετεί. Έτσι, ο άνθρωπος αποξενώνεται από τη φύση του, καθώς αφήνει αναξιοποίητα κεφαλαιώδη στοιχεία που προσιδιάζουν σε αυτήν, όπως ο αυτοσχεδιασμός και η πρωτότυπη σκέψη.
- Συνάμα, η ανωτέρω τυποποίηση της εργασίας και η εμμονή στην επανάληψη που αυτή επιβάλλει καταστρέφουν την πνευματική ανάπτυξη και την κριτική διάπλαση του σύγχρονου ανθρώπου. Έτσι, ο άνθρωπος-αν και συχνά γνώστης απαιτητικών επιστημονικών και τεχνικών γνωστικών αντικειμένων- καθίσταται λειτουργικά αναλφάβητος, εφόσον δεν είναι σε θέση να επεξεργαστεί και να κρίνει απλά εξωεπαγγελματικά μηνύματα κοινωνικοπολιτικού και πολιτιστικού περιεχομένου. Αποξενώνεται, λοιπόν, από την πολυμορφία της ζωής αλλά και από το πιο σπουδαίο εγγενές χαρακτηριστικό του, την κριτική σκέψη.
- Παράλληλα, η εντατικοποίηση της εργασίας στις σύγχρονες κοινωνίες της Δύσης και η απώλεια ουσιαστικού ελεύθερου χρόνου συνιστούν βασικά δείγματα που συνηγορούν υπέρ της αλλοτρίωσης του ανθρώπου. Η ραγδαία τεχνική εξέλιξη έχει καταργήσει το μετά από μακροχρόνιους αγώνες κεκτημένο δικαίωμα στην οκτώωρη εργασία, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει ισομερής κατανομή στον εργάσιμο και ελεύθερο χρόνο, καθώς ο πρώτος υπερκαλύπτει τον δεύτερο. Εύλογα, ο άνθρωπος αναπτύσσεται μονομερώς, εφόσον δεν επιδίδεται σε δραστηριότητες πέραν της εργασίας του, γεγονός που παραβιάζει την πολυσχιδή φύση του. Κατ' επέκταση, δεν προβαίνει ούτε σε αυτοκριτική, εφόσον δεν έχει το ψυχικό σθένος και την πνευματική διαύγεια να βρεθεί αντιμέτωπος με τις αδυναμίες και τα ελαττώματά του.
- Αξίζει να σημειωθεί, ακόμη, ότι η ακατάπαυτη και ανεξέλεγκτη τεχνική πρόοδος έχει αποξενώσει τον σύγχρονο άνθρωπο όχι μόνο από τον εαυτό του αλλά και από τον συνάνθρωπό του. Φύσει κοινωνικό ον ο άνθρωπος διαμορφώνεται άρτια μόνο μέσα από την κοινωνικοποίησή του και τη σύναψη ουσιαστικών ανθρώπινων δεσμών. Ωστόσο, οι εντατικοί ρυθμοί ζωής και οι αυξημένες απαιτήσεις της εργασίας ως απότοκοι της τεχνικής εξέλιξης διαρρηγνύουν τις ανθρώπινες σχέσεις, εφόσον δεν αφήνουν περιθώριο για πραγματική κοινωνική συναναστροφή αλλά μόνο για τυπική και επιφανειακή. Έτσι, ο άνθρωπος

παραμένει ψυχικά και ηθικοπνευματικά ατελής, εφόσον δεν αλληλεπιδρά ουσιαστικά και γόνιμα με τον συνάνθρωπο, όπως αρμόζει στη φύση του.

- Επιπροσθέτως, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι μία άλλη έκφραση της τεχνικής προόδου είναι η απόλυτη προσήλωση και ενασχόληση του ανθρώπου με τα προϊόντα της τεχνολογίας και τα μέσα που αυτά διαθέτουν. Ειδικότερα, η αλόγιστη χρήση του διαδικτύου αποτελεί πλέον σύγχρονη μάλιστα η οποία ολοένα και επεκτείνεται απομονώνοντας τον άνθρωπο κοινωνικά. Έτσι, ο άνθρωπος εντάσσεται σε μία πλαστή πραγματικότητα κυρίως μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, δημιουργώντας εικονικές ανθρώπινες σχέσεις από τις οποίες απουσιάζουν τα πραγματικά συναισθήματα. Η αλλοτρίωση, λοιπόν, από τον εαυτό του και το συνάνθρωπο είναι αναπόφευκτη.
- Μία άλλη βασική συνιστώσα της τεχνικής προόδου που επιφέρει την αλλοτρίωση του ανθρώπου είναι η υλιστική νοοτροπία που δεσπόζει στην κοινωνία. Η υπεραφθονία των υλικών αγαθών, απότοκος της τεχνικής εξέλιξης, αποπροσανατολίζει τον άνθρωπο από βασικές αλτρουιστικές αρχές, προάγοντας τον ατομικισμό, τον εγωκεντρισμό και τη φιλαυτία. Η αλληλεγγύη, λοιπόν, η φιλανθρωπία, η φιλαλληλία και ο σεβασμός του φυσικού περιβάλλοντος παραμένουν έννοιες χωρίς αντίκρισμα, εφόσον ο άνθρωπος αναλώνεται στο κυνήγι ικανοποίησης της ματαιοδοξίας του ανάγοντας σε υπέρτατη αξία το χρήμα, επιδεικνύοντας ολιγωρία απέναντι στον συνάνθρωπό και το περιβάλλον του και αλλοιώνοντας, τελικά, την ανθρώπινη φύση του, εφόσον παραμένει άνθρωπος μόνο κατ' όνομα.
- Στο όνομα, μάλιστα, της εξέλιξης ο άνθρωπος δε διστάζει να προβαίνει σε αντιανθρώπινες πράξεις όπως πολέμους για την αύξηση του κέρδους και την ικανοποίηση της κενοδοξίας του. Οι ηγέτες των ισχυρών κρατών συχνά ληλατούν και υποδουλώνουν αθώους ανθρώπους, ολόκληρα έθνη στ' όνομα πάντα της «προόδου» και της ειρήνης. Η τεχνική, τελικά, εξέλιξη διαβρώνει τα ανθρωπιστικά συναισθήματα, εφόσον πλέον αντί για τη λογική μιλούν τα όπλα ως «ανθρώπινα» τεχνολογικά επιτεύγματα.

Με βάση τα παραπάνω καθίσταται πρόδηλη η αλλοτρίωση που χαρακτηρίζει τον σύγχρονο άνθρωπο, εφόσον η τεχνική εξέλιξη τον έχει αποξενώσει τόσο από τον εαυτό του και τη φύση του όσο και από το συνάνθρωπό του. Επιτακτικό, λοιπόν, προβάλλει το αίτημα εξανθρωπισμού του τεχνικού πολιτισμού, προκειμένου να μην παραβιάζει την ανθρώπινη υπόσταση αλλά να αποτελεί συνοδοιπόρο της. Απαραίτητο, έρεισμα του τεχνικού πολιτισμού σ' αυτό το εγχείρημα επαναπροσδιορισμού του θα πρέπει να αποτελέσει ο πνευματικός. Συγκεκριμένα:

- Κρίνεται απαραίτητος, καταρχάς, ο ανθρωποκεντρικός προσανατολισμός της επιστημονικής και κατ' επέκταση τεχνολογικής εξέλιξης. Σαφέστερα, κάθε βήμα της επιστημονικής και τεχνικής προόδου εκπορεύεται από τον άνθρωπο και αποτίνεται σε αυτόν. Έτσι, στη βάση του πνεύματος και των ανθρωπιστικών αξιών θα πρέπει να κινηθεί κάθε προσπάθεια προαγωγής και εξυπηρέτησης της ανθρώπινης καθημερινότητας μέσω των τεχνολογικών επιτευγμάτων. Η ανθρώπινη διάνοια θα πρέπει να λειτουργεί με γνώμονα το ανθρώπινο συμφέρον και όχι να στρατεύεται στο κέρδος, την ιδιοτέλεια και σε κάθε λογής αντιανθρώπινα συμφέροντα. Αίτημα των καιρών μας αποτελεί, λοιπόν, ο εξανθρωπισμός της επιστήμης και της τεχνολογίας.
- Επιπλέον, παρά τη μεγάλη εμβέλεια του τεχνικού πολιτισμού, ο άνθρωπος δε θα πρέπει να αγνοεί το πνεύμα του και να θαμπώνεται από τα «μαγικά χέρια» της τεχνικής και τις δυνατότητες που απλώνονται μπροστά του. Σώφρονες και επιβεβλημένες προβάλλουν η διεύρυνση του πνεύματος και η όξυνση της κριτικής του σκέψης, με σκοπό την απόκτηση ευρείας παιδείας, ώστε να είναι σε θέση να χρησιμοποιήσει προς όφελός του-και μόνο- τα τεχνολογικά ευρήματα. Η επένδυση στα πνευματικά αγαθά μπορεί να λυτρώσει τον άνθρωπο από τα «δίχτυα» του σύγχρονου τεχνοκρατικού πολιτισμού και να τον συνδράμει να ιεραρχεί ώριμα και συνειδητά τις αξίες του.
- Σε συνδυασμό με τα παραπάνω, αξίζει να σημειωθεί ότι στην περίοδο ηθικής κρίσης που βιώνουμε λόγω της άμετρης τεχνικής ανάπτυξης, κρίνεται επιτακτική η ανάγκη επανιεράρχησης των ηθικών αξιών. Ο άνθρωπος δεν πρέπει να λησμονεί ότι πρώτα και πάνω απ' όλα είναι ένα ηθικό και κοινωνικό ον το οποίο μόνο με την τήρηση και το σεβασμό των ανθρωπιστικών αξιών μπορεί να συνυπάρξει εύρυθμα στο πλαίσιο της κοινωνίας. Η τεχνική δεν μπορεί και δεν πρέπει να αντικαταστήσει τις ηθικές αξίες και ούτε να γεννήσει νέες. Θα ήταν εξάλλου αλαζονεία εκ μέρους του ανθρώπου να θεωρήσει ότι τα μηχανήματα, δικά του δημιουργήματα, μπορούν να καθορίζουν την ηθική υπόσταση της κοινωνίας και να την καθιστούν ελαστική. Έτσι, κάθε τεχνολογικό επίτευγμα θα πρέπει να εδράζεται στην ηθική δεοντολογία και να μην την υποσκελίζει.
- Σε συνέχεια των παραπάνω, ο άνθρωπος οφείλει να επαναπροσδιορίσει τις αξίες του, να καλλιεργηθεί ανθρωπιστικά και να ιεραρχήσει τις ανάγκες του, ώστε να μη μετατρέπεται σε δούλο των υλικών αγαθών αλλά να αναζητά την πλήρωσή του μέσα από ουσιαστικές ανθρώπινες σχέσεις. Έτσι, θα βιώσει την εσωτερική πληρότητα και ολοκλήρωση και θα κατανοήσει το βαθύτερο νόημα της ζωής, το οποίο δεν είναι άλλο από την ουσιαστική ανθρώπινη συνύπαρξη στη βάση του αλτρουισμού και της αλληλεγγύης.
- Επιπροσθέτως, ο πνευματικός πολιτισμός θα μπορούσε να θεραπεύσει τα αρνητικά αποτελέσματα του τεχνικού, εφόσον μέσω της πνευματικής καλλιέργειας ο άνθρωπος θα είναι σε θέση να αποστραφεί τον τεχνολογικό μεσσιανισμό που κυριαρχεί στην εποχή μας και να βασιστεί στις δικές του δυνάμεις για την πρόοδο και εξέλιξη της κοινωνίας. Τα τεχνολογικά μέσα, έτσι, δε θα θεωρούνται σωτήρες και λυτρωτές από τα αδιέξοδα της εποχής αλλά θα κρίνονται με ωριμότητα και ανοιχτό πνεύμα, με αποτέλεσμα ο άνθρωπος να βασίζεται στις πνευματικές του δυνάμεις για την ίση κάθε αντιξοότητας και δυσμενούς συγκυρίας.
- Τελευταία αλλά εξίσου σημαντική για την αποτροπή των αρνητικών συνεπειών του τεχνικού πολιτισμού και την θεμελίωση του στο πνεύμα κρίνεται η συμφιλίωση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον. Ειδικότερα, αποτελεί αναγκαιότητα η ευσυνειδησία του ανθρώπου απέναντι στο φυσικό περιβάλλον, η καλλιέργεια οικολογικής συνείδησης και η μέριμνα για βιώσιμη ανάπτυξη, ώστε κάθε τεχνολογικό επίτευγμα να συμβαδίζει με τις ανάγκες της φύσης, να την εξυπηρετεί και να μην την στηλιτεύει ή να την παρακάμπτει. Η καλλιέργεια, βέβαια, οικολογικής νοοτροπίας και η επακόλουθη άσκηση φιλικών προς το περιβάλλον ενεργειών προϋποθέτουν βαθιά, ανθρωπιστική προπαντός, αγωγή, εφόσον ο άνθρωπος σεβόμενος τη φύση σέβεται παράλληλα και υπολογίζει το συνάνθρωπό του, εξασφαλίζοντάς του ένα βιώσιμο φυσικό περιβάλλον.

Επιλογικά, συνάγεται με ενάργεια το ασφαλές συμπέρασμα ότι η άκρατη τεχνική εξέλιξη πέραν των λοιπών ολέθριων συνεπειών που κληροδοτεί στο ανθρώπινο γένος συνεπιφέρει την αλλοτρίωση του σύγχρονου ανθρώπου τόσο από τον ίδιο όσο και από το συνάνθρωπό του. Για την ίαση, λοιπόν, ή έστω εξισορρόπηση της εν λόγω θλιβερής πραγματικότητας ο τεχνικός πολιτισμός απαιτείται να κινείται στις ανάγκες του ανθρώπου με τον πνευματικό να αποτελεί το βασικό και μοναδικό ανθρωπιστικό έρεισμά του. Μόνο έτσι μπορεί να ευοδωθεί το μεγάλο όραμα της ανθρωπότητας: ο εξαθροπισμός της τεχνικής και της επιστήμης.

Επιμέλεια:

Μανδαλάκη Στέλλα • Μπλαβάκη Κατερίνα • Κόρκακα Σάνδη

ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ